

BACK TO BASICS

BACK TO BASICS

**Zeven cruciale vragen
rond missionair kerk-zijn**

Nynke Dijkstra-Algra en Sake Stoppels

Uitgeverij Boekencentrum, Utrecht

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

www.uitgeverijboekencentrum.nl

Deze uitgave kwam tot stand in samenwerking met de Protestantse Kerk in Nederland.

www.protestantsekerk.nl

Ontwerp omslag: Bram Dijkstra-Geuze/Vernuftige Werken
Vormgeving binnenwerk: Gewoon Geertje

ISBN 978 90 239 7179 5

NUR 700

© 2017 Uitgeverij Boekencentrum, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Woord vooraf

U hebt een bijzonder boek in de handen. Dit boek helpt namelijk om terug naar de kern (*'back to basics'*) te gaan. De Protestantse Kerk, op weg naar 2025, heeft ervoor gekozen om zich te concentreren. Niet het vele is goed, maar het goede is veel. Niet alles moet, maar dat wat vreugde geeft en het Evangelie doet leven.

Nu is dit een uitdagend uitgangspunt. Alleen, hoe geef je dit handen en voeten? Het is te pretentief om te zeggen: door dit boek te lezen. Concentratie op de kern van het kerkzijn is veel omvattender. Het vraagt om het maken van de goede keuzes. Hierbij kan dit boek helpen. Heel concreet door het hoofdstuk voor hoofdstuk in groepsverband te lezen en te bespreken.

De auteurs Sake Stoppels en Nynke Dijkstra hebben zeven (!) basale thema's gekozen waar gemeenten en voorgangers die nadenken over hoe in deze tijd kerk te zijn niet omheen kunnen. De auteurs dagen uit tot een open theologisch gesprek over: wie is Jezus? Wat versta je onder redding? Hoe denk je over groei? Wat is de context van jouw kerk? Hoe verhoudt zich persoonlijk geloof tot de kerk als geloofsgemeenschap? Is het erg dat de kerk een zootje is? Mag je tellen en plannen in een kerk? En, wat is in onze veranderende kerk de rol en plek van de predikant? Stuk voor stuk intrigerende, beleidsbepalende vragen.

Het mooie is dat de auteurs het er niet om te doen is hun gedachten te ventileren. Het gaat hen om een theologisch gesprek over deze zeven missionaire thema's. Ook al kost het niet veel moeite om de visie van de auteurs uit de teksten te destilleren. Toch heeft hun keuze en inkleuring van deze thema's mij nergens gestoord. Integendeel. Twee gepassioneerde auteurs geven in dit boek verhelderende en uitdagende introducties van zeven thema's die ertoe doen. De geschreven tekst is dienstbaar aan het gesprek over en de bezinning op zaken die alles te maken hebben met de missionaire roeping van de kerk. De vragen waar elk hoofdstuk mee eindigt geven een goede aanzet voor het gesprek.

Dit gesprek veronderstelt wel enige theologische bagage van de gesprekspartners. Het gaat de auteurs om een theologisch gesprek tussen predikanten (de auteurs hebben hen heel nadrukkelijk als eerste lezers in beeld), kerkelijk werkers en inhoudelijke beleidsmakers binnen de gemeenten. Voor werkgemeenschappen van predikanten en stuurgroepen rond pioniersposten kan het goed gebruikt worden voor een inhoudelijk gesprek over waar men als missionaire kerk voor staat. Dat de lezer persoonlijk hierbij niet buiten schot blijft beschouw ik als winst.

U ziet: u hebt een bijzonder boek in handen. Ik hoop dat het lezen en bespreken ervan het missionaire karakter van uw gemeente verrijkt en verdiept. De thema's zijn het waard.

Dit boek heeft het in zich om het gesprek in uw kring over wezenlijke zaken van ons kerk-zijn te stimuleren en te verdiepen. En u te inspireren om met vreugde kerk te zijn in uw context, op weg naar 2025, met het oog op de toekomst die aan God is.

René de Reuver

Inhoud

Het waarom en waartoe van dit boek <i>Inleiding</i>	9
1. 'Maar jullie, wie zeggen jullie dat ik ben?' <i>Soteriologische wegen en kruispunten</i>	13
2. 'Zieltjes winnen? Wat is er eigenlijk tegen?' <i>Missionaire communicatie en werving</i>	40
3. 'Wat doen jullie daar op zondagmorgen?' <i>Over de kerk</i>	57
4. 'Geloof begint bij jou' <i>Individu en gemeenschap, vrijheid en vrijblijvendheid</i>	71
5. 'Dat kán niet in mijn context!' <i>Context en contextualisering</i>	101
6. 'Waar twee of drie...' <i>Mag er nog geteld worden? Over kwantiteit en kwaliteit</i>	130
7. 'Omdat jij iets over God kunt zeggen...' <i>De rol van de predikant in een veranderende context</i>	145
Bibliografie	167

Het waarom en waartoe van dit boek

Inleiding

Missionair gezien is het momenteel bepaald geen komkommertijd. Er is binnen allerlei kerken heel veel gaande. Zelf geraakt door het Evangelie van Jezus Christus zoeken velen naar communicatie met hun omgeving. Daarbij worden nieuwe, vaak nog ongebaande wegen verkend en gegaan. Er is heel veel toewijding, creativiteit en uithoudingsvermogen. We kunnen het ook wat bijbelser zeggen: we zien veel geloof, hoop en liefde in tal van projecten, experimenten en andere initiatieven. Dat is verheugend. Vrij dominant is het beeld dat het met de kerk gedaan is, maar al die missionaire initiatieven laten zien dat de christelijke traditie nog altijd een bron is van leven en doen leven.

De Protestantse Kerk in Nederland stimuleert en faciliteert heel bewust tal van missionaire projecten. Dat doet ze concreet vanuit het 'Team Kerk naar buiten'.¹ Zo zijn er in de afgelopen jaren tal van zogenaamde pioniersplekken ontstaan. Het gaat hier om zeer uiteenlopende initiatieven, die wel gemeen hebben dat ze willen communiceren met mensen die geen weet hebben van de vernieuwende kracht van het Evangelie. Ook

1 Voorheen afdeling Missionair Werk & Kerkgroei.

binnen bestaande plaatselijke gemeenten staat missionaire presentie vaak hoog op de agenda. En ook hier zien we veel creativiteit en lef om nieuwe wegen te zoeken.

Je zou kunnen zeggen dat ‘missionair’ momenteel in de lucht hangt. Denk bijvoorbeeld aan Stefan Paas’ bestseller *Vreemdelingen en priesters*. Die aandacht voor dit boek is verheugend, want reflectie op ons handelen is nodig. Daarom hebben we ook dit boek geschreven. Begin 2016 verscheen het beleidsrapport *Kerk 2025* van de Protestantse Kerk in Nederland.² Als een refrein daarin komen we de uitdrukking ‘back to basics’ tegen. Juist in een tijd van fundamentele uitdagingen moeten we terugkeren naar basale vragen. We kunnen het ons niet meer permitteren om dit soort vragen heen te lopen. Daarom stellen we in dit boek zeven cruciale thema’s aan de orde waarover we het in de kerk zullen moeten hebben. Die thema’s zijn boven komen drijven gedurende de verschillende missionaire rondes die in de afgelopen jaren binnen de Protestantse Kerk zijn gehouden. Ze lopen dus weg uit de praktijk van kerk-zijn anno nu. Praten over deze thema’s kan overigens een spannende onderneming zijn, zeker als we theologisch en kerkelijk gezien heel verschillende plekken innemen. Het kan dan veiliger zijn het onderlinge gesprek niet te voeren. Maar daar wordt uiteindelijk niemand beter van. Omwille van de kwaliteit en de integriteit van ons missionaire handelen zullen we ook theologisch-inhoudelijk aan de bak moeten.

We hebben dit boek geschreven met de intentie het theologische gesprek tussen met name predikanten, kerkelijk werkers en andere leidinggevenden in de kerk te stimuleren. Met het oog daarop hebben we zelf geen scherpe inhoudelijke keuzes gemaakt. Het gaat niet om onze persoonlijke posities. We

² *Kerk 2025. Waar een Woord is, is een weg*, uitgave Protestantse Kerk in Nederland, Utrecht 2016.

hebben juist geprobeerd om de verschillende stemmen die binnen onze kerken hoorbaar zijn op een open wijze te vertolken. Uiteraard kan de goede lezer tussen de regels door wel het een en ander oppikken van onze eigen voorkeuren, maar we hopen toch dat we een vruchtbare bedding hebben kunnen scheppen voor open en verdiepende gesprekken en ontmoetingen.

We hebben elk onze eigen hoofdstukken geschreven, maar wel met elkaar meegedacht en ook meegeschreven. De hoofdstukken 1, 2 en 4 zijn van de hand van Sake Stoppels, de hoofdstukken 3 en 5 t/m 7 zijn geschreven door Nynke Dijkstra. We zijn verschillende mensen en dat is terug te lezen in de teksten. Uiteraard hebben we zaken op elkaar afgestemd, maar we hebben niet krampachtig alles door eenzelfde mal willen duwen. Op een aantal plekken hebben we gebruikgemaakt van eerdere publicaties van onze hand. Elk hoofdstuk eindigt met gespreksvragen. Ook daarmee hopen we de uitwisseling te stimuleren. We denken daarbij in het bijzonder aan ontmoetingsplekken voor predikanten en kerkelijk werkers. Binnen de Protestantse Kerk zijn de werkgemeenschappen bedoeld als zo'n plek, maar uiteraard zijn er ook andere verbanden waarin voorgangers en ook anderen elkaar treffen. De hoofdstukken kunnen los van elkaar gelezen en besproken worden.

We danken onze mee- en tegenlezers voor hun goede input. We noemen in het bijzonder Hans van Ark, Sjaak van 't Kruis en Martijn Vellekoop, collega's op het Dienstencentrum van de Protestantse Kerk. Ook gaat onze dank uit naar de groep van interim-predikanten onder leiding van Gerrit van Meijeren, leden van de werkgemeenschap van de classis Breukelen, VU-studenten en prof. dr. Benno van den Toren (PThU) die delen van het boek kritisch lazen. Zij waren proeflezers die de volle breedte van de kerk vertegenwoordigen. Daarmee waren

ze een eerste lakmoesproef voor de formule van dit boek. We danken onze scriba, dr. René de Reuver, voor zijn woord vooraf. We hopen dat dit boek behulpzaam is bij de even noodzakelijke als gezonde beweging ‘back to basics’.

Nynke Dijkstra-Algra en Sake Stoppels

1. 'Maar jullie, wie zeggen jullie dat ik ben?'

Soteriologische wegen en kruispunten

De kerkelijke gemeente is de gemeente van Jezus Christus. Dat wordt in de kerk uiteraard direct beaamd, maar daarbuiten is men er niet altijd zo zeker van. Dat althans leerden leden van de Protestantse Gemeente in Amsterdam. Ze interviewden een aantal jaren geleden groepsgewijs niet-gelovige jonge mensen over religie en kerk. Met de kerk konden deze jongeren niet zoveel, maar Jezus was oké. Een van de jongeren kwam met een lumineus idee: 'De kerk zou iets met Jezus moeten gaan doen. Dan kan het misschien nog iets gaan worden!' De anderen vonden dat een prima suggestie. Stefan Paas, die melding maakt van dit voorval, schrijft dat deze jongeren met hun opmerking de kerk niet terug wilden brengen naar hoe het ooit begon, naar haar *roots*, maar dat ze de kerk adviseerden iets heel nieuws te gaan ondernemen: 'Denk eens *out of the box* en probeer het eens met Jezus...'¹

Hun advies tekent hun onbekendheid met de kerk en het christelijk geloof, maar misschien wel vooral de pijnlijke werkelijkheid dat in de beleving van (veel?) buitenkerkelijken Jezus

¹ Stefan Paas, 'Doe eens iets met Jezus. De kerk in een post-christelijke samenleving', in: *Ouderlingenblad*, jrg. 88 (2011), nr. 1017, p. 18-21.

en de kerk bepaald geen vanzelfsprekend duo vormen. De persoon van Jezus is tamelijk onomstreden in onze samenleving. Voor hem hebben de meeste mensen veel waardering², maar kerken hebben over het algemeen maar weinig krediet.³ Dat is een scherp contrast dat kerken goed tot zich moeten laten doordringen. Jezus staat er beter op dan de kerk! Alle reden dus voor kerken om zich met huid en haar aan hem te verbinden.

Als de kerk ergens een ‘exclusief verkoopargument’ heeft, dan ligt dat niet in een moraal, in ethiek of in de kwaliteit van haar handelen, maar uiteindelijk in haar diepe verbondenheid met Jezus Christus. Henk de Roest stelt het kernachtig: ‘Wanneer we Jezus uit de kerk zouden halen, blijft er niets van over. Een kerkelijke gemeenschap, hoe klein ook, die voluit christelijk wil zijn, kan niet anders dan op een niet-opdringerige manier over haar eerste liefde, Jezus, beginnen.’⁴ Jezus is het hart van de christelijke gemeente. De diepste identiteit van de kerk ligt niet in wat zij doet, ligt niet in al haar activiteiten, maar in haar verbondenheid met Jezus Christus.

We realiseren ons wel dat ook op dit punt de Protestantse Kerk zeer pluraal is. Sommigen leggen de nadruk vooral op God de Schepper, anderen zijn bang dat met de concentratie op Jezus het Oude Testament buiten beeld raakt. Soms is er

2 Hoewel hij daarbij doorgaans wel ontdaan is van ‘storende’ uitspraken en handelingen. Zijn populariteit is deels gebaseerd op gebrek aan kennis. Overigens is er in deze tijd van brede spiritualiteit ook de neiging om Jezus wat naar de achtergrond te schuiven. In ‘God’ en ‘Geest’ zit wat meer inhoudelijke ‘rek’.

3 Het SCP doet onderzoek naar het vertrouwen in allerlei instituties. In het meest recente onderzoek had 13% van de ondervraagden (zeer) veel vertrouwen in de kerken. Dat betekent dat ook kerkleden zelf vaak niet veel vertrouwen hebben in de kerken! Dat is een pijnlijk gegeven. Ter vergelijking: het bedrijfsleven en de rechtspraak deden het met 35%, resp. 41% aan vertrouwen een stuk beter. Zie SCP, *De sociale staat van Nederland 2015*, Den Haag 2015, p. 71.

4 Henk de Roest, *Een huis voor de ziel. Gedachten over de kerk voor binnen en buiten*, Zoetermeer 2010, p. 137.

zelfs een zekere allergie voor Jezus. Zo bijvoorbeeld bij een ouderling vorming en toerusting die het jaarthema ‘navolging’ afwees omdat het dan veel over Jezus zou gaan. Ook hoorden we eens iemand met ontzetting uitroepen dat er gelovigen zijn die Jezus aanbidden.

Wie is Jezus?

Als we zeggen dat er zonder Jezus Christus simpelweg geen kerk is, dan biedt dat zeker missionaire richting, maar we moeten nog wel wat stappen zetten. Want wie is hij, welk gewicht kennen we hem toe en welke plaats heeft hij binnen het missionaire denken en handelen? Bij deze vragen gaan binnen de kerk de wegen uiteen. De wijze waarop Jezus wordt beleefd en beleden, verschilt sterk binnen de christelijke traditie.

De Duitse schrijfster Esther Maria Magnis (1980) beschrijft in *Mintijteer* het beeld van Jezus dat ze in haar tienerjaren meekreeg uit de kerk: ‘Ik had vrienden genoeg. Ik had als veertienjarige geen behoefte aan nog een onzichtbare toevoeging aan mijn vriendenkring, en al helemaal niet aan een oosters uitgedoste pacifist op pantoffels en met een volle baard, die naar ik aannam weinig interesse voor mij had, aangezien ik hoer noch tollenaar was, bovendien hadden wij thuis een Mercedes en die paste nooit door het oog van een naald. Hoe laagdrempelig Jezus ons ook werd aangeboden, mijn vrienden en ik konden er niets mee. Men kon hem naast Gandhi afvinken in de categorie: “Best een goeie vent”.’⁵

Die verschillen klinken door in het missionaire doen en laten van individuele gelovigen en van geloofsgemeenschappen. Elk missionair programma vertrekt vanuit een bepaald besef van wat heil is en wat heilzaam is. Dat is ook het geval als daarover

⁵ Esther Maria Magnis, *Mintijteer*, Franeker 2016, p. 28, 29.